

IKKINCHI JAHON URUSHIDA O'ZBEK AYOLLARI JASORATI

Mardonova Gulsora

Andijon davlat universiteti

O'zbekiston tarixi kafedrasida tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15332770>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-Aprel 2025 yil

Ma'qullandi: 25-Aprel 2025 yil

Nashr qilindi: 30-Aprel 2025 yil

KEYWORDS

tarix, jahon urushi, Vatan, ayollar qahramonligi, o'zbek ayoli, davlat mudofaasi, fashistlar

ABSTRACT

Ikkinchi jahon urushi frontlarida O'zbekistonlik ayollar ittifoq tarkibidagi askar va zobitlarning aziz jonlarini asrashda o'zbek qiziga xos bo'lgan jasorat va qahramonliklarini namoyon eta oldilar. Bu urushni g'alaba bilan yakunlanishida o'zbek ayollarining ham o'рни beqiyos. Bu ayollarning ko'pchiligi urushning boshidan to'plar gumburlashi, o'qlar yomg'iri va minalarning chinqirib uchishiga qaramasdan dahshatli kurash maydonlarida o'zlarining o'zbek ayoliga xos bo'lgan mardonavor va jangovar ruh bilan kurash olib bordilar.

Insoniyat XX asrda fan-texnika taraqqiyotida, ixtiro va kashfiyotlar bobida ancha muvafaqqiyatlarga erishdi. Jumladan, Ikkinchi jahon urushi butun insoniyat tarixida misli ko'rilmagan darajada azob-uqubatlar, yo'qotishlar va vayronagarchiliklar keltirdi. Bu urush jahonning yirik davlatlari tomonidan dunyoni iqtisodiy, siyosiy va hududiy hamda strategik jihatdan bo'lib olish maqsadida olib borildi. Bu qirg'in-barot urushning tashabbuskori sifatida fashistlar Germaniyasi o'zini yetarli darajada urush sharoitiga tayyorligini hisobga olib boshladi. Asosiy janglar Gitler Germaniyasi va Sovet davlati hududida olib borilganligi sababli O'zbekiston ham ittifoq tarkibida bu urushda qatnashib o'zining munosib jasoratlarini namoyon eta oldi.

Ikkinchi jahon urushida O'zbekistonlik ayollar o'zlarining vatanparvarligi, insonparvarligi va fidoyiligini namoyon etgan holda qahramonliklar ko'rsatdi. Bu borada yaqin o'tmish sovet davri tajribasini sinchiklab o'rganish va undan zarur saboqlar chiqarish muhim. Sovet davlati ham fashizmni dunyoga hukmronlik qilishiga qarshi, insoniyat boshiga keltirishi mumkin bo'lgan falokatlarni oldini olish uchun kurashyapmiz degan g'oya ostida kurashgan. Aslida ikki hukmron kuch ham dunyoga hukmronlikka intilib kurash olib borgan.

1941-yil 30-iyunda I.V.Stalin boshchiligidagi davlat mudofaa qo'mitasi(DMQ) tuzilib, barcha ishlar yagona shaxs qo'lida to'plandi. Tish-tirnog'igacha qurollangan fashistlar Germaniyasi bilan kurash oson emasini yaxshi bilardi. Sovet davlatini urush sharoitiga moslash uchun 1941-yil 3-iyulda Stalin radio orqali xalqqa murojat bilan chiqib, bor haqiqatni aytishga majbur bo'ldi. Ushbu voqeadan so'ng Sovet davlati o'zining tarkibidagi barcha davlatlar, viloyatlar, tumanlar va qishloq okruglarida namoyish o'tkazilib, xalqqa murojatlar qilinib, aholini urush sharoitiga moslab tayyorlash, bosqinchilarga qarshi kurashda

mardonavorlik, vatanparlik tuyg'usini kuchaytirib dushmanlarni vatan hududiga kiritmaslik uchun bor kuch-shijoatini, fashistlarga qarshi nafrat bilan yurtini himoya qilish haqida da'vatlar qilinib, o'z xalqini va barchani bu sharaflı ishga chorlovchi namoyish bo'ldi. Davlat Mudofaa Qo'mitasining 1941-yil 18-sentabridagi "SSSR grajdanlariga harbiy ishni yoppasiga majburiy o'tkazish to'g'risida "gi qaroriga binoan "Sovet ittifoqining qurol ko'tarishga qodir bo'lgan har bir grajdani qo'liga qurol olib, o'z Vatani himoya qilishga tayyor bo'lib turishi lozim" . Bunga javoban ittifoq tarkibidagi barcha jasur o'g'lonlar, jumladan, o'zbeklardan surxon vohasining 50 365 nafar mard o'g'lonlari hayot-mamot janglarida qo'llariga qurol olib, dushmanga qarshi ayovsiz kurashdilar. Urushning dastlabki yillarida sovet hokimiyati o'zining qat'iy talablari, zo'ravonlik siyosati va markazga bo'ysundirish uchun qat'iy va keskin choralari amalga oshirdi.

Darhaqiqat, qanday qilib bo'lsa ham dushmanni mag'lubiyatga uchratish uchun o'zining Stalincha siyosatları bilan oddiy xalq vakillaridan foydalandi. Garchi, bu adolatsiz ekanligini bilsalar-da. Shunday bo'lishiga qaramasdan sovet davlati vakillari o'zining oliy maqsadları yo'lida hech narsadan qaytmadilar. Bizga tarixdan ma'lumki, 1941-yilning 22-iyunida harbiy safarbarlik e'lon qilinib, sovet ittifoqi tarkibidagi O'zbekistonning yuragida o'ti bor o'g'lonlari ham dastlabki yillarda 32 ming kishi frontga jo'nash uchun ariza berdilar. 23-24-iyun kunlari Buxoro, Andijon, Namangan, Farg'ona va boshqa shaharlarda namoyish bo'lib o'tdi. Qoraqalpog'iston Nukusda ham 23-iyun kuni namoyish bo'lib, ko'plab aholi ko'ngilli ravishda fashistlarga qarshi kurashga otlandi .

Urushning boshlarida O'zbekistonlik ayollar urushga ketgan otalari, aka-ukalari va turmush o'rtog'ları o'rniga dala ishlarida, jumladan, traktor haydash, paxta terimi umuman olganda ayollarga munosib ishlar bilan emas, balki og'ir yumushlarni ham bajardi. 1941-yilning 15-oktabriga qadar bo'lgan vaqt mobaynida 800 nafar xotin-qiz "frontga ketgan yigitlarning o'rnini olishi kerak", degan chaqiriq bilan chiqdi .

Darhaqiqat, ikkinchi jahon urushi frontlariga sanitariy (hamshira) xodimlar, teatr va san'at xodimlari, talaba qizlar va ularning jangovar dugonalari, shuningdek, yuragida Vatanga muhabbat hissi kuchli bo'lgan mard-u maydon ayollar jangga o'tlanishdi. Vaholanki, ularning deyarli ko'pchiligi ko'ngilli sifatida urushga jo'nadi. Birgina Shahrizabz shahridan urushning dastlabki bir necha kun ichida 1148 kishi harakatdagi armiyaga ixtiyoriy jo'nadi, ulardan 10 tasi xotin-qizlar edi .

Sovet ittifoqi tarkibidagi jonajon yurtini himoya qilish uchun kurashga o'tlangan ayollardan biri Roza Ibrohimova edi. 1943-yilning yozida O'zbekistondagi aloqachilik maktabini tugatib, Moskva yaqinidagi radio vazonga borib tushdi. Roza Ibrohimova Berlinni ishg'ol qilish uchun bo'lgan janglarda ishtirok etib munosib qahramonliklar namoyon eta oldi. Urushning birinchi haftasida farg'onaliklardan urushga safarbar etishlarini so'rab 1735 ariza (shundan 423 nafari xotin-qizlardan iborat edi) tushdi. Farg'onada 8 ta sanitary otryadi (ularda 280 nafar xotin-qizlar o'qidi) va Qo'qonda 6 ta sanitar otryadi (ularda 220 nafar xotin-qizlar o'qidi) tuzildi. Urush yillarida farg'onaliklardan bir necha yuz ming ko'ngillilar fashizmga qarshi kurashda ishtirok etdilar.

1941-yil institutni davolash fakultetini tamomlagan Muqaddam Ashrapova bilan birga uning dugonalari Anvara Muharramova, Po'latoy Qodirova, Sobira Majidovalar ham urushga borib askarlarni saqlash uchun fidoyilik namoyon etdilar. Rahmat Hamroyeva uning yonidagi dugonalaridan Qumri va Saidalar ham aziz jonlarini ayamasdan bosqinchilarga qarshi kurash

uchun frontga jo'nab ketdilar. Rayhon Hamroyeva va uning hamrohlari jangchilarga tibbiy xizmat ko'rsatdilar. 1943-yilning yanvar oyida bir guruh vrachlar Volga bo'yida turgan qo'shinlar safiga kelib qo'shildi. Bu vrachlar orasida O'zbekistonlik Ruqiya Ismoilova bo'lib, u ham urush janggohlarida yaralangan askarlarga munosib yordam ko'rsatdi.

Ikkinchi jahon urushi frontlarida O'zbekistonlik ayollar ittifoq tarkibidagi askar va zobitlarning aziz jonlarini asrashda o'zbek qiziga xos bo'lgan jasorat va qahramonliklarini namoyon eta oldilar. Bu kabi jasur ayollar faqatgina hamshira bo'lmasdan, balki dushmanga qarshi kurashda ham o'zlarining munosib qahramonligini namoyon etdilar

Adabiyotlar:

1. Inoyatov H. G'alabaga qo'shilgan hissa. - T. Fan, 1975.
2. O'zbekiston tarixi (1917-1991) 2-kitob. -T.:O'zbekiston, 2019.
3. Surxondaryo tarixi Tursunov S, Qobilov E, Murtazoev B, Pardayev T. - T.: Sharq, 2004.
4. Adham Rahmat. Shinelli qizlar. - T.: , 1970.
5. Jo'rayev T. O'zbekiston jangchilari Ulug' Vatan urushi frontlarida. - T.: Fan, 1975. - B. 32.
6. Sirojev O. Fashizm ustidan erishilgan g'alabada Buxoroliklarning roli. - T.: O'zbekiston, 1996. -B. 337-338.

